

Η ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΣΣΑ
ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ
CHURCH OF THE PARIGORITISSA
AT ARTA

ΑΡΤΑ / ARTA

Η εκκλησία της Παναγίας Παρηγορήτισσας είναι αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου και χτίστηκε στα τέλη του 13ου αιώνα από τον δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρο Α΄ Κομνηνό Δούκα και τη σύζυγό του Άννα Παλαιολογίνα. Παλαιότερα, αποτελούσε καθολικό μεγάλο μοναστηριού, από το οποίο σώζονται επίσης 16 κελιά και η Τράπεζα, δηλαδή το εστιατόριο της μονής.

Το Καθολικό έχει διαστάσεις 20,30x22 μ. και χτίστηκε σε έναν αρκετά πρωτότυπο τύπο. Στο ισόγειο παρουσιάζει διάταξη παρόμοια με αυτή των οκταγωνικών ναών, ενώ στον όροφο ακολουθείται ο τύπος του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού.

Ο κυρίως ναός είναι τετράγωνος, χωρίς εσωτερικά στηρίγματα. Το χαρακτηριστικό του στοιχείο είναι το πρωτότυπο σύστημα στήριξης του τρούλου, το οποίο, από όσο γνωρίζουμε, δεν έχει εφαρμοσθεί σε άλλα βυζαντινά μνημεία. Ο τρούλος στηρίζεται σε οκτώ παραστάδες, πάνω στις οποίες εδράζονται κίονες σε τρεις επάλληλες σειρές, αφήνοντας τον εσωτερικό χώρο αδιάσπαστο. Στο ισόγειο ο κυρίως ναός πλαισιώνεται στη βόρεια και τη νότια πλευρά από δύο παρεκκλήσια (των Ταξιάρχων και του Προδρόμου), τα οποία επικοινωνούν με τον νάρθηκα που υπάρχει στα δυτικά, με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν τη διάταξη περιστώου. Ανάλογη διάταξη ακολουθεί και ο γυναικωνίτης στον όροφο, ο οποίος δεν είναι προσιτός στους επισκέπτες.

Πέντε αψίδες εξέχουν στην ανατολική πλευρά, η οποία φέρει κεραμικό διάκοσμο από πλίνθους σε πολλούς συνδυασμούς. Μαϊάνδροι, σταυροί, ρόμβοι συνδυασμένοι με διπλά αψιδώματα, φιαλοστόμια και πλακίδια δίνουν μια εντυπωσιακή πολυχρωμία στο μνημείο.

Η εκκλησία της Παρηγορήτισσας χτίστηκε στη θέση παλαιότερου ναού, μικρότερων διαστάσεων, τμήματα του οποίου είναι ακόμη εμφανή στη βόρεια πλευρά του κυρίως ναού. Σήμερα, οι τοίχοι της Παρηγορήτισσας διακοσμούνται με τοιχογραφίες που χρονολογούνται σε διαφορετικές εποχές. Αρχικά, όμως, έφεραν πολυτελή орθομαρμάρωση, λιγοστά τμήματα της οποίας διατηρούνται στη δυτική πλευρά, πάνω από την κεντρική είσοδο. Στην ίδια πλευρά υπάρχει τόξο με περίτεχνη ανάγλυφη διακόσμηση και την επιγραφή που αναφέρει τους κτήτορες της εκκλησίας, τον Νικηφόρο Α΄ Κομνηνό Δούκα, τη σύζυγό του Άννα Παλαιολογίνα και τον γιο τους Θωμά.

Σύγχρονες του μνημείου είναι και οι ψηφιδωτές παραστάσεις του Παντοκράτορα και των προφητών, που διακοσμούν τον κεντρικό τρούλο. Τα ψηφιδωτά έχουν γίνει πιθανώς από δύο ομάδες τεχνιτών, που πιστεύεται ότι ήρθαν από την Κωνσταντινούπολη ή τη Θεσσαλονίκη.

Στη βάση του τρούλου, στα μεγάλα τόξα των καμαρών, υπήρχε γλυπτή διακόσμηση. Σήμερα, σώζονται μόνο τα γλυπτά συμπλέγματα της Γέννησης και του Αμνού, που πλαισιώνονται με ευαγγελιστές και προφήτες. Τα θέματα και η τεχνική των γλυπτών φανερώνουν δυτικές επιδράσεις και πιστεύεται ότι έγιναν από τεχνίτες που ήρθαν από τη Δύση (ίσως από τη γειτονική Ιταλία).

Οι τοιχογραφίες του Ιερού είναι έργο του μοναχού Ανανία και χρονολογούνται στο 1558. Οι τοιχογραφίες του κυρίως ναού έγιναν πιθανώς στα τέλη του 17ου-αρχές του 18ου αιώνα, ενώ ακόμη νεότερες είναι οι τοιχογραφίες του νάρθηκα.

Το σημερινό κτιστό τέμπλο αντικατέστησε το αρχικό μαρμάρινο, από το οποίο σώζονται λιγοστά ανάγλυφα. Σημαντικές είναι οι δεσποτικές εικόνες

της Παναγίας και του Χριστού. Κοντά στην εικόνα του Χριστού υπάρχει ξυλόγλυπτο προσκυνητάρι με την εικόνα της Παναγίας «Παρηγορίτζας», η οποία, σύμφωνα με επιγραφή, «ανακαινίστηκε το 1792».

Στη νοτιοδυτική γωνία εξωτερικά της εκκλησίας σώζονται τα ερείπια ενός παλαιότερου ναύσκου (ίσως του 12ου αι.), που ήταν χτισμένος στον τύπο του σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού (απλού τετρακίονιου) με τρεις αψίδες ανατολικά και πιστεύεται ότι, μετά την ανέγερση της Παρηγορήτισσας, λειτουργούσε ως ταφικό παρεκκλήσι.

Η Τράπεζα βρίσκεται νοτιοανατολικά του Καθολικού. Είναι ένα μακρόστενο καμαροσκέπαστο κτήριο, η σημερινή μορφή του οποίου είναι αποτέλεσμα των αναστηλωτικών εργασιών που έκανε ο Α. Ορλάνδος. Σήμερα, εκτίθεται σε αυτή μέρος των γλυπτών που φυλάσσονταν στην Παρηγορήτισσα και προερχόνται από την Άρτα και την ευρύτερη περιοχή.

Δυτικά της Τράπεζας εντοπίστηκαν τα ερείπια μιας σειράς κελών, που υπήρχαν αρχικά στην πλευρά αυτή. Τα 16 κελιά που σώζονται στην ανατολική πλευρά εξυπηρετούν σήμερα λειτουργικές ανάγκες της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

The church of the Panayia Parigoritissa, dedicated to the Annunciation, was built at the end of the 13th century by the despot of Epirus Nikephoros I Komnenos Doukas and his wife Anna Palaiologina. It was formerly the Katholikon of a large monastery, of which 16 cells and the Refectory are also preserved.

The Katholikon has dimensions of 20.30x22 m and was built following a fairly original model. On the ground floor its plan is similar to that of octagon type churches, while at first-floor it follows the type of the cross-in-square church.

The nave is square and has no internal supports. The distinctive feature of the church is the manner in which the dome is supported, which does not seem to have been used in other Byzantine monuments, as far as we know. The dome rests on eight pilasters, on which stand three rows of columns, leaving the interior space undisturbed. At ground-floor level, the church is flanked on the north and south sides by chapels (of the Taxiarchs and St John the Baptist), which communicate with the narthex at the west, creating the appearance of a peristyle arrangement. The *gynaikonitis* on the first floor (not open to the public) has a similar arrangement.

Five apses project on the east side of the church, which is adorned with decorative brickwork in several motifs. Maeanders, crosses and lozenges, combined with blind arcading, *phialostomia* and stone plaques, lend the monument an impressive polychrome appearance.

The church of the Parigoritissa was built on the site of an earlier church of smaller dimensions, parts of which are still visible on the north side of the nave. The walls of the Parigoritissa are now adorned with wall-paintings dating from a variety of periods. They originally had luxurious marble revetment, a few fragments of which are preserved above the main entrance on the west side. On this same side there is an arch with elaborate relief decoration and an inscription mentioning the founders of the church, Nikephoros I Komnenos Doukas, his wife Anna Palaiologina and their son Thomas.

The mosaic depictions of the Pantokrator and the Prophets adorning the main dome are contemporary with the monument. They were probably executed by two teams of craftsmen, who are believed to have come from Constantinople or Thessaloniki.

There was sculptural decoration at the base of the dome, on the large arches of the barrel-vaulting. All that survives today are the groups of the Nativity and the Agnus Dei, flanked by figures of Evangelists and Prophets. The subjects of the sculptures and the technique in which they were executed clearly reveal western influences, and they are believed to have been created by craftsmen from the West (possibly from neighbouring Italy).

The wall-paintings in the Sanctuary were made by the monk Ananias and date from 1558. Those in the nave were probably executed in the late 17th or early 18th century, while the paintings in the narthex are even later.

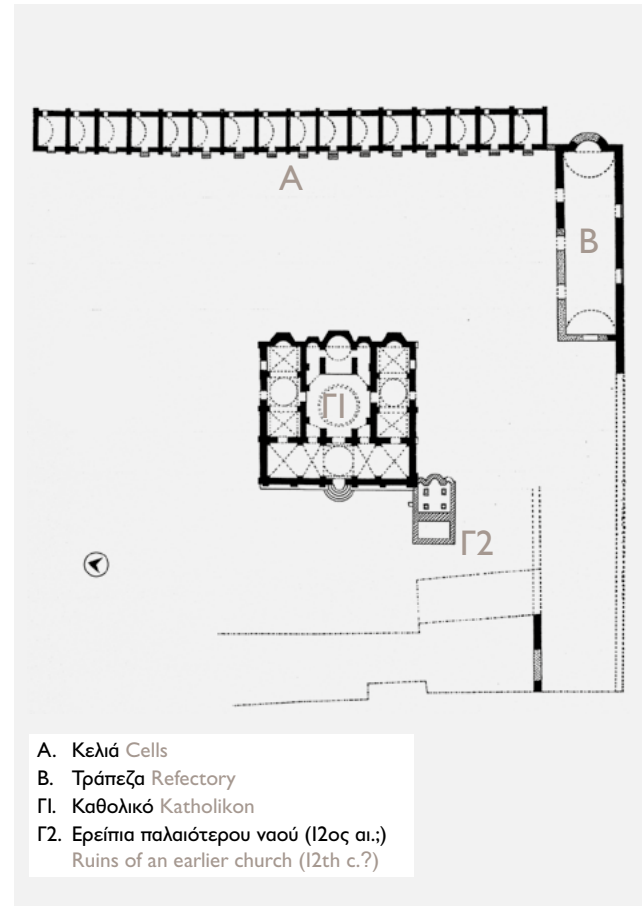
The present built iconostasis replaced the original marble one, of which only a few reliefs are preserved. The despotic icons of the Virgin and Christ are of considerable importance. Near the icon of Christ is a wood-

carved *prie-dieu*, on which is the icon of the Virgin Parigoritissa, which was renovated in 1792, according to an inscription.

The ruins of a small earlier church, possibly of the 12th century, are preserved outside the south-west corner. This was built in the type of the cross-in-square church with three apses at the east, and is believed to have been used as a funeral chapel after the erection of the Parigoritissa.

The Refectory is to the south-east of the Katholikon. It is a rectangular, barrel-vaulted building, whose present form is the result of restoration work carried out by A. Orlandos. It now houses part of the sculptural collection which was kept in Parigoritissa and comes from Arta and its wider area.

To the west of the Refectory have been located the ruins of a row of cells that originally stood here. The 16 cells preserved on the east side are now used by the Archaeological Service.

Η ΠΑΡΗΓΟΡΗΤΙΣΣΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

CHURCH OF THE
PARIGORITISSA
AT ARTA

ΑΡΤΑ / ARTA

i T: 26810 28692, 26810 24637

ΚΕΙΜΕΝΑ: ΒΑΡΒΑΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΤΑΠ, ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΕΥΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΔΗ

TEXT: VARVARA PAPADOPOULOU

GENERAL SUPERVISION: ARF, PUBLICATIONS
DEPARTMENT

LAYOUT: EYV ELEUTHERIADI

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
MONUMENTS AND MUSEUMS OF GREECE
e-Ticketing system

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
HELLENIC REPUBLIC**

Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Ministry of Culture and Sports

Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων
Archaeological Resources Fund

www.tap.gr